

İ'lâmü'l-muvaççî'în (nşr. Tâhâ Abdürraûf Sa'd), Beyrut 1973, III, 145; Ebû'l-Fidâ İbn Kesir, *el-Fu-şûl fi şireti'l-resûl* (nşr. Muhammed el-İdû'l-Hat-râvî – Muhyiddin Müstû), Beyrut 1413/1992, s. 158-162, 177, 184-188; Bedreddin ez-Zerkeşî, *el-Mensûr fi'l-kavâ'id* (nşr. Teysir Fâik Ahmed Mah-mûd), Küveyt 1402/1982, III, 170; İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-bârî*, Beyrut 1379/1959, VII, 423-424, 484; Bedreddin el-Aynî, *Ümdetü'l-kârî*, Ka-hire 1348 → Beyrut, ts. (Dârü ihyâ'it-türâsî'l-Ara-bî), VI, 256-257, 263; XVIII, 127; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr*, Beyrut, ts. (Dârü'l-fikr), II, 96-102; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, Beyrut 1423/2003, II, 561-567; Şirbîni, *Muğni'l-muhtâc*, I, 301-305; Şemseddin er-Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, Beyrut 1404/1984, II, 358-372; Ali b. Ahmed el-Adevî, *Hâşiye 'alâ Kifâyeti't-tâlibi'r-rabbânî*, Beyrut, ts. (Dârü'l-fikr), I, 338-342; Şevkânî, *Neylül-evtâr*, III, 316-324; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, Beyrut 2000, II, 186-189; Hayreddin Karaman v.dğr., *Kur'an Yolu*, Ankara 2006, I, 376-378; II, 128-133; Yahyâ İsmâil Hablûş, "Merviyâtü Şalâtü'l-ğavf beyne ehli'r-rivâye ve'd-dirâye", *Havliyyetü Külliyyeti Üsûlî'd-dîn*, sy. 10, Kahire 1413/1993, s. 227-276; "Şalâtü'l-ğavf", *Mu.F*, XXVII, 214-221; G. Monnot, "Şalat al-Khawf", *EP* (Ing.), VIII, 934-935.

MEHMET ERDEM

SALÂTÜ SELÂM

(الصلاة والسلام)

Hiz. Peygamber'in mânevî şahsiyetini selâmlama anlamında bir tabir.

Sözlükte "dua, tâzim, rahmet" gibi anlamlara gelen **salât** ile (çoğulu **salavât**) "esenlik" mânasındaki **selâm** kelimelerinden oluşan **salât ü selâm**, "aleyhi's-salâtü ve's-selâm" veya "sallallâhu aleyhi ve sellem" şeklindeki dua cümlelerinin yerine daha çok Osmanlı Türkçesi'nde kullanılmıştır. Böyle dua etmeye "salavat getirme", Arapça'da ise "tasliye" denir; bu duadan söz edilirken "salvele" kısaltması kullanılır (Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "şlv" md.; İbn Kayyim el-Cevziyye, s. 155-156; Fîrûzâbâdî, s. 6-7). Kâşgarlı Mahmud salavat karşılığı olarak **alkış** (övgü) kelimesine yer vermektedir (*DİA*, II, 470).

Bir âyetle, "Allah ve melekleri peygambere salât ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin ve onu tam bir teslimiyetle selâmlayın" buyrulur (el-Ahzâb 33/56; ayrıca bk. el-Bakara 2/157; et-Tevbe 9/99, 103; el-Ahzâb 33/43). Müfessirler, bu âyetle Allah'ın peygambere salâtının ona rahmet etmesi ve onu melekleri katında övmesi, meleklerin salâtının peygamber için istiğfarda bulunmaları ve müminlerin salâtının Allah'tan peygamberin kendi katındaki makamını yüceltmesi için dua etmeleri anlamına geldiğini ifade ederler.

Âyetin ikinci kısmında geçen "tam bir teslimiyetle selâmlama" ifadesi ise ya -namazların son ka'desinde okunan Tahiyat duasında olduğu gibi- belli selâm kelimelerini kullanarak Hz. Peygamber'in mânevî şahsiyetini selâmlama ya da onun emirlerine tam anlamıyla boyun eğme şeklinde anlaşılmıştır. Âyetteki emrin gereklilik mi (vücûb) yoksa tavsiye mi (nedb) ifade ettiği tartışılmış, vücûb ifade etmekle birlikte hayatta bir defa yerine getirilmesinin yeterli ve diğerlerinin mendup hükmünde olacağı (Kâdî İyâz, II, 64), bir mecliste Resûl-i Ekrem'in adı ilk anıldığında veya bir metinde ilk yazıldığında salâtü selâmda bulunmanın âyetteki emri yerine getirmek için yeterli sayılacağı kabul edilmiştir.

Hiz. Peygamber'e salâtü selâm getirmekle ilgili hadislerden birinin meâlî şöyledir: "Kiyamet günü insanların bana en yakını bana en çok salavat okuyanıdır" (Tirmizî, "Vitr", 21; başka örnekler için bk. Wensinck, *el-Mu'cem*, "şlv" md.). Resûl-i Ekrem, kendisine nasıl salât okuyacaklarını soran bazı sahâbîlere namazlarda okunan "Salli ve Bârik duaları", "salât-ı tâtme" ya da içinde Hz. İbrâhim'in adı geçtiğinden "salât-ı İbrâhîmiyye" diye bilinen duayı okumalarını tavsiye etmiştir. Çeşitli lafız farklılıkları ile rivayet edilen bu duanın Kâ'b b. Ucre tarafından nakledilen şekli şöyledir: "Allâhümme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin kemâ salleyte alâ âli İbrâhîme inneke hamîdün mecîd. Allâhümme bârik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin kemâ bârekte alâ âli İbrâhîme inneke hamîdün mecîd" (Buhârî, "Da'avât", 33; Müslim, "Şalât", 66). Hanefîler'e göre bu duanın namazların son ka'desi ile müekked sünnet olmayan nâfile namazların ilk ka'desinde, Mâlikîler'e göre sadece namazların son ka'desinde okunması sünnettir. Şâfiî ve Hanbelîler'e göre ise namazın son ka'desinde Hz. Peygamber'e salâtta bulunmak farzdır. Şâfiîler ayrıca salavatı hutbenin rûkûnleri arasında sayar. Konuyla ilgili rivayetlerde Resûl-i Ekrem'e salavat getirmenin başka şekillerinden de söz edilmiştir (Fîrûzâbâdî, s. 140-159). Namazların dışında Resûlullah'ın adı anılınca, yazılınca, ezan dinlerken, cuma günü, mescide girince, cenaze namazında vb. vesilelerle, ayrıca yazışmalarda ve kitap hâtimelerinde Hz. Peygamber'e salâtü selâmda bulunmak müstehap sayılmıştır (Kâdî İyâz, II, 67-70). Bazı âyet ve hadislerden hareketle Hz. Muhammed'den başka diğer peygamberlere de salâtü selâmda bulunulması tavsiye edilmiştir. Ehl-i beyt'e veya sahâbeye Re-

sûl-i Ekrem'e salâtü selâmın devamında ve ona tâbi olarak salâtta bulunmak câiz olmakla birlikte onlar için müstakil şekilde salât ifadesi kullanılması genellikle uygun görülmemiştir.

Hiz. Peygamber'in ismi yazıldığında salavat getirilmesini teşvik eden hadislerin de etkisiyle yazılı metinlerde bu tür dua cümlelerine ve bu cümlelere ait kısaltmalara yer verilmektedir. Goldziher, yazılı metinlerde salavatın "صلعم" ya da "صليم", "عليه" gibi kısaltmalarla gösterilmesinin geç dönemlerde ortaya çıktığını, bununla birlikte 253 (867) tarihli bir papirüste salâtü selâmın ikinci kısmı olan "aleyhi ve sellem" in "عسليم" şeklinde bir kısaltmasına rastlandığını ve ilk defa Hârûnürreşid'in, o zamana kadar sadece besmeleye yer verilen resmî yazışma usulüne tasliyenin eklenmesi emrini verdiğini, III. (IX.) yüzyıldan itibaren edebiyat ürünlerinde görülmeye başlanan tasliyenin V. (XI.) yüzyıldan sonra kitap başlangıçlarının ayrılmaz bir parçası haline geldiğini ileri sürmüştür (*Gesammelte Schriften*, IV, 44-45). Salavat için Türkçe'de "s.a.v." ve "a.s." gibi kısaltmalar kullanılmaktadır.

Şeyh Muhammed b. Süleyman el-Cezûlî'nin (ö. 870/1465) *Delâ'ilü'l-hayrât* adlı salavat mecmuası Osmanlı döneminde Türkler arasında rağbet görmüş ve sevap kazanma, Hz. Peygamber'in şefaati-ne nâil olma, kötü huyları terkedip güzel huylarla bezenme, maddî sıkıntılardan ve günahlardan kurtulma gibi amaçlarla çokça okunmuştur (bk. *DELÂİLÜ'L-HAYRÂT*). Bilhassa Türkiye'de salavat dualarının cuma, bayram ya da sabah namazı vaktinin yaklaşması gibi önemli bir zamanı ya da vefat gibi bir olayı duyurmak üzere minarelerden yüksek sesle okunması âdeti yaygındır. "Salâ vermek" şeklinde ifade edilen bu salavatların çeşitli makamlarda bestelenmiş formları da vardır. Bunlar okunuş vesilelerine göre cuma salâsı, bayram salâsı, cenaze salâsı gibi adlarla anılır (bk. *SALÂ*). Türk kültüründe ayrıca damat donatılırken, hacı uğurlanırken ve bir başlık türü olan arakiyyenin şeyh tarafından tarikata intisap eden dervişe törenle giydirilmesini ifade eden arakiyye tekbirlemesinde salavat getirilmesi yaygın bir uygulamadır (*DİA*, III, 266).

Salâtü selâmla ilgili olarak erken dönemlerden itibaren çeşitli eserler kaleme alınmıştır. Abdullah b. Muhammed el-Habeşî bu konuda 180 civarında eser tesbit etmiştir (*Mu'cemü'l-mevzû'âti'l-ma'rûka fi't-te'lifi'l-İslâmî*, II, 750-757). Sadece Mağ-

rib ve Endülüs âlimlerinin bu konuda altmıştan çok eser kaleme aldığı belirtilmektedir (Menûnî, II, 826-847). Konuya dair ilk telif 104 rivayet içeren Cehdâmî'nin (ö. 282/896) *Fazlû's-salât 'ale'n-nebî* adlı eseridir (nşr. Nâsirüddin el-Elbânî, Dimaşk 1383/1963; Beyrut 1389, 1397). Alican Tatlı, bu eserle ilgili olarak *Kâdî Ebû İshâk İsmâ'il el-Ezdî ve 'Kitâbü Fazlî's-salâti 'ale'n-nebî'* Adlı Hadis Cüzü ismiyle yüksek lisans tezi hazırlamış (1989, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü), Es'ad Sâlim Teyyim de *Beyânü evhâmî'l-Elbânî fi tahkikihi li-Kitâbi Fazlî's-salât 'ale'n-nebî li'l-Kâdî İsmâ'il b. İshâk el-Ezdî* adlı bir çalışma gerçekleştirmiştir (Amman 1420/1999). İbn Ebû Âsım'ın doksan bir rivayetten oluşan *Kitâbü's-Salât 'ale'n-nebî* adlı cüzü Hamdî Abdülmecîd es-Selefi tarafından yayımlanmıştır (Dimaşk 1415/1995).

Salâtü selâm konusundaki eserlerden bazıları şunlardır: Ebû'l-Abbâs el-Ukîşî, *Envârü'l-âşâr el-muhteşşa bi-fazlî's-salâti 'ale'n-nebiyyi'l-muhtâr* (Rabat, el-Hizânetü'l-âmmе, nr. 242); Abdülkâdir-i Geylânî, *Beşâr'irü'l-hayrât ve bülûgu'l-meserrât fi's-salâti 'alâ şâhibi'l-mucizât* (Kahire 1957); İbn Beşkûvâl, *Kitâbü'l-Kurbe ilâ Rabbi'l-âlemîn bi's-salâti 'alâ Muhammedin seyyidi'l-mürselîn* (nşr. Cristina de la Puente, Madrid 1995); İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye, *Celâ'ü(Cilâ'ü'l)-elfhâm fi's-salât ve's-selâm 'alâ (Muhammedin) hayri'l-enâm* (nşr. Şuayb el-Arnaût – Abdülkâdir el-Arnaût, Küveyt 1407/1987; nşr. Muhyiddin Dîb Mestû, Medine 1408/1988; nşr. Muhammed Beyyûmî, Mansûre 1415/1995; Mekke 1417/1996; eser, İbrâhim b. Abdullah el-Hâzimî tarafından ihtisar edilmiş ve *el-Fevâ'id ve's-semerât el-hâşıla bi's-salâti 'ale'n-nebî* ismiyle yayımlanmıştır, Riyad 1414); İbn Ebû Hacele, *Def'u'n-nukme fi's-salât 'alâ nebiyyi'r-rahme* (Escorial Library, nr. 1772); *Firûzâbâdî, eş-Silât ve'l-büşer fi's-salât 'alâ hayri'l-beşer* (nşr. M. Nûreddin Adnân el-Cezâirî v.dğr., Dimaşk 1385/1966; nşr. Ebû Esmâ İbrâhim b. İsmâ'il Âlû Asr, Beyrut 1405/1985; eser Mustafa Demirkan ve İsmail Tavman tarafından *Resûlullah Üzerine Salâvat-ı Şerife Getirmek* adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir, Konya 1998); *Sehâvî, el-Kavlü'l-bedî' fi's-salât 'ale'l-habîbi's-seffî'* (Medine 1397/1977; Beyrut 1407/1987); Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *Me-sâlikü'l-hunefâ ilâ meşâri'i's-salât 'ale'n-nebiyyi'l-Mustafâ* (nşr. Bessâm Muhammed Bârûd, Ebûzabâ 2000); İbn Hacer el-Heytemî, *ed-Dürri'l-menâdî fi's-salât*

ve's-selâm 'alâ şâhibi'l-makâmi'l-mahmûd (nşr. Haseneyn Muhammed Mahlûf, Kahire 1380/1961; nşr. Bû Cum'a Abdülkâdir Mekrî – Muhammed Şâdi Mustafa, Beyrut 1426/2005); Muhammed b. Muhammed el-Azb, *Tuhtetü'l-muhibbîn bi's-salâti ve's-selâm 'alâ seyyidi'l-mürselîn* (Kahire 1282); Yûsuf b. İsmâ'il en-Nebhânî, *Efdalü's-salavât 'alâ seyyidi's-sâdât* (Beyrut 1309) ve *Sa'âdetü'd-dâreyn fi's-salâti 'alâ seyyidi'l-kevneyn* (Beyrut 1316). Günümüzde bu konuda yapılan pek çok çalışmaya Abdünnebi Gâlib Ahmed İsmâ'nın *Terğib fi's-salâti 'ale'n-nebiyyi 'aleyhi's-salâtü ve's-selâm* (Hartum 1987), Muhammed b. Ahmed eş-Şukayrî'nin *es-Sünen ve'l-mübtedi'ât el-müte'allika bi'l-ezkâr ve's-salavât* (Kahire 1381), Muhammed Şekûr b. Mahmûd el-Meyâdinî'nin *Cem'u'l-e-hâdîsi'l-erba'in fi's-salâti ve's-selâm 'ale'n-nebiyyi'l-emîn* (Zerkâ 1407) ve Amadou Makhtar Samb'in *Aç çalâtou ala Nabi ou De la prière sur le Prophète* (Dakar 1990) adlı eserleri örnek olarak zikredilebilir. Ayrıca M. Naîmürrahmân'ın (Naimur-Rehman) "The Word Salat as Used in the Coran" (*Al-lahabad University Studies*, sy. 2 [1926], s. 291-312), Hidayet Işık'ın "Hz. Peygamber (S.A.S)'e Salat ve Selam Getirme ile İlgili Bir Araştırma" (*Diyanet Dergisi*, XXV/4 [1989], s. 263-286); Cristina de la Puente'nin "The Prayer upon the Prophet Muhammad (Tasliya): a Manifestation of Islamic Religiosity" (*Medieval Encounters*, sy. 5 [1999], s. 121-129) ve Ahmed Nedim Serinsu'nun "Ahzâb Sûresi 56. Âyeti Çerçevesinde Hz. Peygamber'e Salât ve Selâm Getirmenin Anlamı" (*Dinî Araştırmalar*, IV/10 [2001], s. 121-139) başlıklı makaleleri bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "şlv", "slm" md.leri; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Câmî' li-ahlakî'r-râvî ve âdâbî's-sâmi'* (nşr. Mahmûd et-Tahhân), Riyad 1403/1983, II, 103-107; Kâdî İyâz, *eş-Sifâ'* (nşr. Hüseyin Abdülhamîd Nîl), Beyrut, ts. (Dârü'l-Erkam), II, 64, 67-70; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Celâ'ü'l-efhâm fi's-salât ve's-selâm 'alâ hayri'l-enâm* (nşr. Şuayb el-Arnaût – Abdülkâdir el-Arnaût), Küveyt 1407/1987, tür.yer.; *Firûzâbâdî, eş-Silât ve'l-büşer fi's-salât 'alâ hayri'l-beşer* (nşr. M. Nûreddin Adnân el-Cezâirî v.dğr.), Dimaşk 1385/1966, tür.yer.; Kal-kaşendî, *Şubhu'l-a'sâ* (Şemseddin), VI, 218-220, 256-258; Şemseddin es-Sehâvî, *el-Kavlü'l-bedî' fi's-salât 'ale'l-habîbi's-seffî'*, Beyrut 1407/1987, tür.yer.; I. Goldziher, *Gesammelte Schriften* (nşr. J. de Somogyi), Hildesheim 1970, IV, 37-68; Mûsâ M. Ali, *Hakikatü't-teveşşül ve'l-vesîle 'alâ dav'i'l-Kitâb ve's-Sünne*, Beyrut 1405/1985, s. 529 vd.; Menûnî, *Qabes min 'atâ'i'l-mahçûti'l-Magribî*, Beyrut 1999, II, 826-847; Abdullah b. Muhammed el-Habeşî, *Mu'cemü'l-mevzû'âti'l-matrûka fi't-te'lîfi'l-İslâmî ve beyânî mâ üllife fihâ*, Ebû-

zabî 1420/2000, II, 750-757; F. Meier, "Die Segensprechung über Mohammed im bittgebet und in der bitte", *ZDMG*, CXXXVI/2 (1986), s. 364-401; A. Rippin, "Tasliya", *El²* (İng.), X, 358-359; Abdülkadir Özcan, "Alkış", *DİA*, II, 470; M. Baha Tanman, "Arakiyye", a.e., III, 266; Nebi Bozkurt, "Salvele", *İslâm'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi* (ed. İbrahim Kâfi Dönmez), İstanbul 2006, IV, 1725-1726.

MEHMET SUAT MERTOĞLU

SALAVAT

(bk. SALÂTÜ SELÂM).

SALE, George
(1697-1736)

Kur'an-ı Kerim'in
ilk tam İngilizce tercümesini hazırlayan
İngiliz şarkiyatçısı.

Kent'te doğdu. Babası Londra tâcirlerinden Samuel Sale'dir. Canterbury'deki King's School'da eğitim gördü. Hukuk tahsilinin ardından kısa bir süre avukatlık yaptı. 1720'de Society for the Promoting Christian Knowledge'a (SPCK) bağlı Inner Temple adlı enstitüye girdi. İlk Arapça öğrenimini, Zebûr'un ve İncil'in Arapça çevirisinin hazırlanması için Antakya patriği tarafından Londra'ya gönderilen papaz Süleyman es-Sâdî'den (Salamo Negri) aldı. İngiltere kralının mütercimi Suriyeli hristiyan Dadichi ile Arapça'nın lehçeleri üzerine incelemeler yaptı. Volter, *Felsefe Sözlüğü*'nde Sale'in Araplar arasında yirmi yıl kaldığını söylemekteyse de bunun doğru olmadığını belirtmiştir (Sale, *The Koran Translated into the English*, Ross'un girişi, s. ix). Kitaplarına düştüğü notlardan ve yaptığı çalışmalarından Sale'in İbrânice'yi bildiği anlaşılmaktadır. Sale, 1726-1734 yılları arasında Society for the Promoting Christian Knowledge'ın hazırlattığı İncil'in Arapça'ya çevrilmesi işine katıldı ve bu cemiyetin hukuk işlerini yürüttü. Bu arada Kur'an'ın İngilizce'ye tercümesi çalışmalarını sürdürdü. Arapça, Farsça ve Türkçe yazmalarından oluşan bir kütüphane kurdu. 13 Kasım 1736'da eşini ve beş çocuğunu büyük bir malî sıkıntı içinde bırakarak Londra'da öldü. Kitapları Oxford Üniversitesi hocalarından rahip Thomas Hunt tarafından Radcliffe Kütüphanesi için satın alındı. Bu kitaplar daha sonra Oxford Üniversitesi'ndeki Bodleian Library'e intikal etti (Holt, s. 57).

1734 yılından sonra dinî konularda Society for the Promoting Christian Knowledge'ın çizgisinden uzaklaşan Sale'in ba-